

Kasteel Oud haerlem

Aan de Hoflaan in Heemskerk ligt een weiland dat zich kenmerkt door het ongelijke oppervlak. Onder de bulten gaan de resten schuil van het voormalige kasteel Oud Haerlem. Het kasteel is vermoedelijk gebouwd omstreeks 1248, maar zou ook een vervanging van een ouder kasteel kunnen zijn. Rond 1248 werden er in Heemskerk en Beverwijk verschillende kastelen gebouwd in opdracht van graaf Willem 11. De waarschijnlijke bedoeling hiervan was een verdedigingslinie op te zetten tegen aanvallen van de Friezen. Heemskerk en Beverwijk lagen strategisch gezien heel gunstig. Toentertijd lagen de twee gemeentes (toen nog heerlijkheden genaamd) namelijk op een smalle landstrook die het noordelijke deel, met het daar gelegen Alkmaar, scheidde van de rest van het graafschap Holland. Een ideale plaats om invallers vanuit het Noorden tegen te houden. Het kasteel heette in die tijd 'het huijs tot Heemskerck', pas vele jaren nadat het verwoest was ging men de naam Oud-Haerlem gebruiken ter herinnering aan de oorspronkelijke eigenaar.



Luchtfoto van het weiland aan de Hoflaan.

De contouren van het voormalig kasteel zijn duidelijk zichtbaar.

De eerste leenheer van het kasteel heet Sijmon van Haerlem. Waarschijnlijk was hij afkomstig uit het nabij gelegen Haarlem, vandaar zijn achternaam die gelezen moet worden als 'komende uit Haarlem'. Sijmon van Haerlem was ook (voor zover na te gaan) de eerste ambachtsheer van Heemskerk. Dat wil zeggen dat hij de ban van Heemskerk tot zijn bezittingen kon rekenen. Hij had het vruchtgebruik en sprak recht over misdaden die in Heemskerk waren gepleegd. Hij bestuurde de dagelijkse gang van zaken. Na zijn dood werd zijn zoon, Willem, eigenaar van kasteel en ambacht. Na Willem gingen de bezittingen over in handen van zijn neef, Jan van Bergen. Jan stierf in 1321 zonder directe afstammelingen en zo kwam het kasteel in het bezit van de toenmalige graaf van Holland, Willem III.



Ruiterzegel en wapen van Sijmon van Haerlem.



Graaf Willem III

In 1326 werd het verkocht aan Jan van Polanen onder voorwaarde dat de graaf het in geval van oorlog als vesting mocht gebruiken. Op 26 september 1342 stierf Jan van Polanen. Zijn zoon, ook een Jan, volgde hem op. Jan I van Polanen is, samen met zijn 3 echtgenotes, begraven in de Grote of Onze Lieve Vrouwe kerk te Breda. Zijn grafmonument is daar nog steeds te bezichtigen Net als dat van zijn opvolger, Jan II van Polanen. Jan van Polanen II was, net als zijn vader, ontzettend rijk. Hij was dan ook niet alleen heer van Heemskerk maar ook heer van Castricum, heer van Polanen, heer van de Leck en de Merwede en heer van Breda. In Breda liet hij een kasteel bouwen.



Grafmonument Jan I van Polanen.



Grafmonument Jan II van Polanen.

Gedurende zijn periode als eigenaar van kasteel en ambacht Heemskerk braken de Hoekse en Kabeljauwse twisten uit. Tijdens deze oorlog werd het kasteel verwoest om nooit meer te worden herbouwd. De belegering van het kasteel duurde bijna een jaar. We weten niet waar Jan van Polanen was ten tijde van de belegering van zijn kasteel in Heemskerk. In ieder geval was hij niet in Heemskerk en zijn kasteel te Breda werd pas in 1362 voltooid. Zijn bezittingen bestreken echter een groot grondgebied dus aan wijkplaatsen zal het hem niet hebben ontbroken.

De hoekse en Kabeljauwse twisten waren een gevolg van de dood van de graaf van Holland, Willem IV, in 1345. Erfgenaam was zijn neefje Willem, een zoon van zijn zuster Margaretha. Willem was pas 6 jaar en dus werd zijn moeder Margaretha zolang gravin van Holland. Zij was getrouwd met de Duitse keizer Lodewijk.



Willem V



Margaretha



Lodewijk

Op 12-jarige leeftijd werd Willem door een aantal edelen uit Holland naar voren geschoven als nieuwe graaf van Holland. Zijn moeder was het hier niet mee eens. De edelen van Holland vielen uiteen in 2 partijen. De zogenaamde Hoeken die voor Margaretha waren en de Kabeljauwen die voor Willem waren. Jan van Polanen was voor Margaretha en dus werd zijn kasteel te Heemskerk aangevallen en verwoest door Willem en zijn Kabeljauwen. Alles bij elkaar duurden de twisten bijna 100 jaar waarbij de strijd telkens weer oplaaide.

Nb. Dit is een wat vereenvoudigde uitleg over de oorzaken en gevolgen van de twisten. Ook de steden kozen partij teneinde zelfstandigheid te verwerven waardoor de edelen hun positie in gevaar zagen komen. Hierdoor ontstond een klassenstrijd tussen burgers en adel.

De restanten van het kasteel waren door de eeuwen heen zeer gewild als bouw materiaal en menig schuurtje uit de omgeving is dan ook gebouwd van bakstenen afkomstig van Oud-Haerlem. Ook het nabijgelegen slot Assumburg is gedeeltelijk verbouwd met kloostermoppen van Oud-Haerlem.



Slot Assumburg

De eigenaar van de grond heeft in 1590 nog een verbod uitgevaardigd om zonder toestemming van de eigenaar grond of bouwmaterialen van het terrein te halen. Tot in de in de zeventiende eeuw waren er nog wel restanten van het kasteel te zien, zoals blijkt uit tekeningen van de ruïne uit de 17^e en 18^e eeuw.



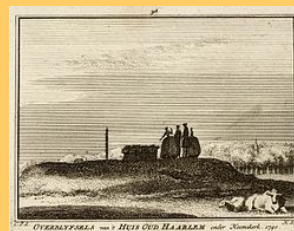
P. Zaenredam 1628



R. Roghman 1646-1647



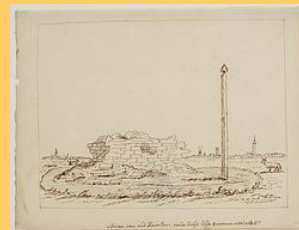
J. Schijnvoet naar L. Smids 1711



H. Spilman naar C. Pronk 1740



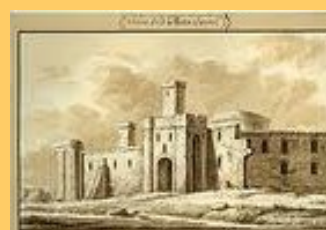
H. Pola circa 1718



H. Pola circa 1718

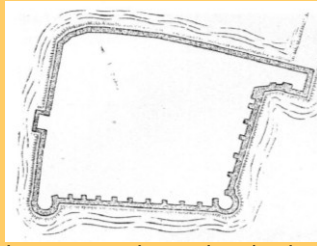


Ruïne en reconstructie van Oud-Haerlem door A. Rademaker ca 1720



In 1938 werd, door een oplettende kolonel van de Nederlandse Luchtmacht, het bodemprofiel opgemerkt. Hij maakte hiervan een melding bij de R.O.B. (Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek). Nog in datzelfde jaar voerde Prof. Dr. J.G.N. Renaud zijn eerste archeologische onderzoek op het voormalige kasteelterrein uit. Het onderzoek werd afgebroken door de dreiging van de tweede wereldoorlog. Tijdens de oorlog kreeg men (door tussenkomst van de gemeentesecretaris van Benthem) toestemming tot een tweede onderzoek. Er werden een aantal kijkgaten gestoken.

In 1960 volgde dan eindelijk, in samenwerking met de Nederlandse Jeugdbond ter Bestudering van de Geschiedenis (N.J.B.G) een derde onderzoek, een echte opgraving. Tijdens dit archeologische onderzoek beperkten de onderzoekers zich tot de vermoedelijke voorburcht.



Reconstructietekening van de voorburcht door J.G.N. Renaud

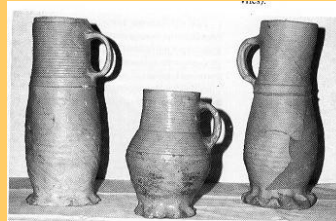
Bijzonder was de vondst van een groep van 11 kookpotten (graapen), 2 schalen en een schenkan, allemaal van brons. Hieruit blijkt de rijkdom van de eigenaar in 1351, Jan van Polanen.



De bronsschat van Oud-Haerlem



Pijlpunt en ruiterspoor



Siegburgerkannen

Oud-Haerlem is zo bijzonder omdat het er eigenlijk nog net zo bijligt als 650 jaar geleden. Het kasteel heeft ongeveer 100 jaar bestaan. Alle archeologische vondsten konden en kunnen dus vrij nauwkeurig gedateerd worden.

Op 10 oktober 1975 is het terrein opgenomen in de lijst van Archeologische Rijksmonumenten.